

**Alternatywny Raport
z realizacji Konwencji Ramowej Rady Europy o Ochronie Mniejszości Narodowych**

**Sytuacja społeczności ukraińskiej w kontekście II Raportu z realizacji
przez Polskę Konwencji Ramowej RE o Ochronie Mniejszości Narodowych**

Wprowadzenie

Od czasu złożenia I Raportu z realizacji przez Polskę Ramowej Konwencji Rady Europy miał miejsce szereg wydarzeń, które wpłynęły na ocenę realizacji dokumentu ze strony obywateli Polski należących do mniejszości ukraińskiej. Wśród pozytywów należy zaznaczyć wejście w życie w styczniu 2005 r. Ustawy o Mniejszościach Narodowych i Języku Regionalnym, powołanie Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, uregulowanie części kwestii związanych ze szkolnictwem oraz działania sprzyjające mniejszościom na poziomie części samorządów.

Jednak w świetle przedstawionego przez rząd polski I i II Raportu, Opinii dotyczącej Polski Komitetu Doradczego, Pytań formułowanych w odniesieniu do I Raportu przez Komitet Doradczy, Uwag Komitetu Doradczego oraz praktyki ostatnich dwóch lat należy zauważyć, że wiele z zaznaczonych przez ekspertów RE problemów pozostało nie rozwiązanych. Problemy te rzutują zarówno na sytuację obywateli Polski należących do mniejszości ukraińskiej, jak i ocenę polityki Polski wobec mniejszości narodowych i etnicznych oraz stan dialogu międzykulturowego. Jednym z niepokojących przykładów jest zminimalizowanie udziału organizacji pozarządowych mniejszości w przygotowaniu II Raportu poprzez ograniczenie procesu konsultacji i możliwości zgłaszania przez NGO mniejszości merytorycznych uwag do Raportu. Negatywnie oceniany jest brak reakcji ze strony rządowej na zasygnalizowane przez Komitet Doradczy zagadnienia dostrzeżone podczas prac nad I Raportem.

Za negatywne, zwłaszcza w kontekście 60. rocznicy deportacji z 1947 r. ok. 150 tys. Ukraińców – obywateli Polski – podczas akcji „Wisła”, należy uznać całkowity brak woli ze strony rządowej i parlamentarnej prowadzenia dialogu na temat likwidacji skutków (materialnych i prawnych) akcji deportacyjnej (polski parlament np. do dnia dzisiejszego nie uchwalił ustawy o rekompensatach za przejęte przez państwo nieruchomości oraz niektóre składniki mienia), która do dnia dzisiejszego wpływa na sytuację Ukraińców. Za negatywne należy również uznać uzależnianie pozytywnej polityki w stosunku do mniejszości ukraińskiej w Polsce od sytuacji mniejszości polskiej na Ukrainie oraz stanu aktualnych relacji z państwem ukraińskim.

Mniejszość ukraińska krytycznie ocenia realizację polityki państwa wobec mniejszości ukraińskiej, zwłaszcza na terenach historycznie zamieszkiwanych przez Ukraińców. Szczególnie odnosi się to do działań władz państwowych i samorządowych na terenie województwa podkarpackiego. Przykład sytuacji Ukraińców w Przemyślu oraz stosunek do postulatów mniejszości ukraińskiej części przedstawicieli władz rządowych i samorządowych stawia pod znakiem zapytania założenia polityki państwa wobec mniejszości ukraińskiej.

Prezentowany Raport jest próbą przedstawienia sytuacji społeczności ukraińskiej z perspektywy organizacji pozarządowych mniejszości ukraińskiej, które działają na rzecz zachowania kultury, języka i tożsamości narodowej mniejszości, utrwalania demokratycznych standardów w relacjach z innymi mniejszościami oraz budowania pozytywnych relacji z ogółem obywateli.

Artykuł 4

1. Strony zobowiązują się zagwarantować osobom należącym do mniejszości narodowych prawo do równości wobec prawa oraz jednakową ochronę prawa. W tym względzie jakakolwiek dyskryminacja wynikająca z przynależności do mniejszości narodowej jest zabroniona.

2. Strony zobowiązują się do przyjęcia tam, gdzie to konieczne, odpowiednich środków w celu popierania, we wszystkich sferach życia ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturalnego pełnej i rzeczywistej równości pomiędzy osobami należącymi do mniejszości narodowej a osobami należącymi do większości. W tym względzie wezmą pod uwagę specyficzne warunki osób należących do mniejszości narodowych.

3. Środki przyjęte zgodnie z ustępem 2. nie będą uważane za akt dyskryminacji.

Implementacja

Ustęp 1

a) Za dyskryminujący należy uznać brak uregulowań prawnych dotyczących kwestii majątku Ukraińców – osób prywatnych i organizacji społecznych – przejętych po wojnie przez państwo komunistyczne, co dowodzi nierównego stosowania prawa wobec obywateli i podmiotów prawnych. W tym samym okresie uregulowano, z uwzględnieniem postulatów obywateli, kwestie mienia Polaków tzw. Zabuzan, tj. osób narodowości polskiej przesiedlonych w latach 1944–1946 z terenu ZSRR do Polski. Taka praktyka rodzi zarzut nierównego traktowania obywateli¹. Zupełnie w ustawodawstwie pominięto kwestię zwrotu mienia organizacji społecznych, co ma negatywny wpływ na kondycję NGO mniejszości (problemy lokalowe, brak możliwości rozwoju).

b) Państwo polskie po 1989 r. uregulowało kwestię majątku związków wyznaniowych, jednak nie w pełni usatysfakcjonowało to wszystkie Kościoły. Np. Kościół prawosławny, którego wiernymi są m. in. Ukraińcy uważa, iż przy unormowaniu spraw majątkowych tego Kościoła nastąpiło naruszenie zasady równości wobec prawa oraz zasady równouprawnienia Kościołów i związków wyznaniowych. Wyrazem tego stał się Wniosek Prawosławnego Metropolity Warszawskiego i całej Polski Sawy do Trybunału Konstytucyjnego z 15 lutego 2002 r. w sprawie zbadania zgodności z Konstytucją RP niektórych przepisów ustawy o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.

c) Istnieje zagrożenie nierównego traktowania obywateli RP oraz naruszenia podstawowych praw poprzez wprowadzenie do Kodeksu Karnego art. 132a. o treści: „Kto publicznie pomawia Naród Polski o udział, organizowanie lub odpowiedzialność za zbrodnie komunistyczne lub nazistowskie, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

W rzeczywistości w czasie II wojny światowej, przesiedleń do ZSRR w latach 1944–1946, deportacji w ramach akcji „Wisła” w 1947 r. zarówno przedstawiciele władz państwowych, jak i polskich organizacji podziemnych dopuszczali się zbrodni na cywilnych Ukraińcach. W obliczu ww. zapisu samo przywoływanie faktów historycznych może wywołać sankcję karną. Jest to również bezpośrednie zagrożenie dla wolności wypowiedzi.

d) Przyjęty w Ustawie o Kombatantach i Osobach Represjonowanych oraz decyzji Kancelarii Prezesa Rady Ministrów z dnia 27.04.2004 r. sposób rozwiązania kwestii ofiar systemu komunistycznego również różnicuje prawa obywateli państwa ze względu na narodowość.

W przypadku decyzji o wypłacie rent specjalnych Ukraińcom – więźniom obozu koncentracyjnego w Jaworznie prawo do zadośćuczynienia za niesłuszne uwięzienie i represje przysługuje wyłącznie ofiarom obozu żyjącym w dniu wydania decyzji². W przypadku polskich ofiar komunizmu, więźniów niemieckich i sowieckich obozów koncentracyjnych prawo do

¹ Rządowy projekt ustawy o rekompensatach za przejęte przez państwo nieruchomości oraz niektóre składniki mienia z 19.05.2005 r. nie został sfinalizowany.

² Decyzja rządu polskiego (Kancelarii Prezesa Rady Ministrów) z dnia 27.04.2004 r.

zadośćuczynienia zachowują dzieci i krewni zmarłych ofiar³. Formą nierównego traktowania obywateli jest również uwzględnienie w najnowszej nowelizacji Ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego wyłącznie Polaków deportowanych w 1940 r., przy całkowitym pominięciu Ukraińców deportowanych w 1947 r.⁴.

Ustęp 2

a) Pozytywnym przykładem implementacji Konwencji jest powoływanie i funkcjonowanie pełnomocników do spraw mniejszości narodowych na szczeblu administracji rządowej i samorządowej.

W przypadku Ukraińców pozytywne skutki takich działań mają miejsce w szczególności w województwie warmińsko-mazurskim (zarówno na poziomie administracji województwa, jak i samorządu). Pozytywnym działaniem w duchu Konwencji jest ustanowienie na poziomie ww. województwa wydzielonego budżetu na potrzeby mniejszości.

b) Krytycznie należy ocenić sytuację na terenach historycznie zamieszkiwanych przez Ukraińców, szczególnie na terenie województwa podkarpackiego.

W województwie podkarpackim brak jest faktycznej polityki równości względem obywateli Polski narodowości ukraińskiej. Władze regionalne nie uwzględniają postulatów mniejszości ukraińskiej, nie prowadzą rzeczywistego dialogu w sprawach dotyczących mniejszości (brak jest reakcji na wiele konkretnych propozycji odnoszących się do różnych sfer życia społecznego – oświaty, kultury, przeciwdziałania praktykom dyskryminacyjnym). Na poziomie województwa brak jest realnie działającego pełnomocnika wojewody odpowiedzialnego za realizację w regionie polityki państwa wobec mniejszości (pomimo istnienia precyzyjnych zobowiązań wynikających z ustawy o mniejszościach narodowych i języku regionalnym⁵). Administracja rządowa regionu niedostateczną uwagę poświęca stanowi zabytków kultury materialnej, potrzebom społeczności ukraińskiej oraz dialogowi z partnerami społecznymi. Zbyt małą troskę wykazują w tej kwestii również samorządy regionu. Władze administracyjne nie podejmują interwencji nawet w sytuacji, gdy działania samorządów lokalnych są sprzeczne z założeniami polityki wobec mniejszości, np. nie reagują na propagowanie przez samorządowców zasady wzajemności.

Specyficznie układają się relacje z mniejszością ukraińską w województwie podlaskim, gdzie ukraińska obecność kulturowa jest silnie zaznaczona w południowo-wschodniej części regionu. Jest to jedyny region, skąd ludność ukraińska nie była deportowana w ramach akcji „Wisła” i gdzie występują obszary zwarte zamieszkiwania ludności posługującej się do dzisiaj gwarami języka ukraińskiego. W polityce wobec mniejszości narodowych w tym regionie dostrzega się brak podmiotowego traktowania i uwzględniania ich postulatów (odnoszących się do sfery kultury, uwzględnienia wkładu mniejszości w dorobek regionu, potrzeb kulturalnych). Mimo iż jest to region, gdzie najbardziej zachowała się różnorodność kulturowa, nie stworzono tu modelu funkcjonowania regionu jako wielokulturowego (administracja rządowa nie wykorzystwała w tym zakresie m. in. możliwości, jakie stwarzał ustawowy zapis o pełnomocniku wojewody). Ten brak modelu współpracy niekorzystnie odbijał się także na funkcjonowaniu mniejszości ukraińskiej, której sytuacja jest specyficzna, gdyż jej istnienie do 1989 r. nie było tu w ogóle dostrzegane w życiu publicznym.

Kolejnym województwem, w skład którego wchodzi tereny tradycyjnie zamieszkiwane przez Ukraińców, jest województwo lubelskie. W jego wschodniej części, gdzie ukraińska obecność kulturowa była w przeszłości bardzo silna, obecnie zamieszkuje nieliczna społeczność ukraińska, która uniknęła deportacji lub z niej powróciła. Społeczność ukraińska jest tam

³ Ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

⁴ Senacki projekt nowelizacji ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego z dnia 13 lutego 2007 r.

⁵ Zapis ustawowy stanowi: „Szczególnie ważną rolę w realizacji działań na rzecz mniejszości odgrywają [...] oraz wojewodowie”.

praktycznie nieobecna w życiu publicznym. Jest ona zmarginalizowana nawet we współpracy regionu z Ukrainą. W województwie tym również brak pełnomocnika wojewody ds. mniejszości. Władze lokalne nie podejmują wystarczających działań służących zachowaniu wielokulturowego dziedzictwa wschodniej części regionu. Wszystko to powoduje przyspieszenie procesu asymilacji tej społeczności.

c) Specyfika mniejszości ukraińskiej wynikająca z faktu rozproszenia, jej różnorodności, dziedzictwa konfliktów polsko-ukraińskich z lat II wojny światowej i okresu powojennego, silnych negatywnych stereotypów w społeczeństwie polskim oraz wrogich postaw wobec mniejszości nie jest dostatecznie brana pod uwagę zarówno przez część przedstawicieli władz centralnych, jak i lokalnych w realizowaniu polityki państwa wobec mniejszości.

Rekomendacje

- a) Strona rządowa powinna wystąpić z nowelizacją niekorzystnego dla mniejszości i dyskryminującego je prawa.
- b) Należy podjąć dialog na poziomie parlamentu i rządu odnośnie prawnego uregulowania kwestii mienia ukraińskiego (osób prywatnych i organizacji społecznych) przejętego przez państwo w okresie powojennym.
- c) Na poziomie instytucji centralnych należy podjąć działania niwelujące praktyki dyskryminacyjne w regionach, obligować instytucje odpowiedzialne za politykę wobec mniejszości do aktywnego kreowania działań służących współpracy z mniejszością ukraińską.
- d) Strona rządowa powinna dążyć do likwidacji dysproporcji w polityce państwa wobec mniejszości na poziomie ustaw oraz jej realizacji w praktyce na poziomie regionów. Przypadki prowadzenia przez przedstawicieli administracji polityki negowania praw obywatelskich mniejszości narodowych i etnicznych, propagowania zasady wzajemności powinny spotkać się ze zdecydowaną reakcją rządu i jego przedstawicieli w regionach.
- e) W większym stopniu w realizowaniu pozytywnej polityki państwa wobec mniejszości narodowych powinny być wykorzystane możliwości wynikające z aktywnego działania w regionach pełnomocników ds. mniejszości narodowych, zwłaszcza w regionach historycznie zamieszkiwanych przez mniejszość ukraińską, gdzie ma miejsce największa liczba negatywnych praktyk.

Artykuł 5

1. Strony zobowiązują się wspierać tworzenie warunków koniecznych do utrzymywania i rozwijania przez osoby należące do mniejszości narodowych ich kultury, jak również zachowania zasadniczych elementów ich tożsamości, to jest ich religii, języka, tradycji i dziedzictwa kulturowego.

2. Bez uszczerbku dla środków podejmowanych stosownie do ich generalnej polityki integracyjnej, Strony powstrzymają się od działań lub praktyk mających na celu asymilację osób należących do mniejszości narodowych wbrew ich woli i będą chronić te osoby przed jakimkolwiek działaniem mającym na celu taką asymilację.

Implementacja

Ustęp 1

Strona rządowa w ramach grantów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji przekazuje środki na projekty realizowane przez mniejszości, w tym mniejszość ukraińską. Wsparcia udziela też część samorządów. W ramach szkolnictwa publicznego prowadzone jest nauczanie języka ukraińskiego jako ojczystego.

- a) Władze państwowe nie podjęły jednak dialogu z mniejszością ukraińską na temat powołania finansowanych ze środków publicznych instytucji kultury mniejszości, np. Centrum Kultury Ukraińskiej czy muzeów, co znacznie ogranicza możliwości zachowania tożsamości i rozwoju kultury Ukraińców w Polsce.
- b) Poważną kwestią jest brak równego dostępu mniejszości narodowych do środków publicznych. Związek Ukraińców w Polsce – największa organizacja mniejszości ukraińskiej – w ramach dotacji podmiotowych otrzymywanych z MSWiA na 2007 r. – będzie mogła sfinansować w ramach kosztów działalności organizacji mniejszości wyłącznie etaty na obsługę księgową. Koordynatorzy projektów mogą być zatrudniani wyłącznie na umowę zlecenie. W przypadku Związku Ukraińców Podlasia w ramach dotacji podmiotowych otrzymywanych z MSWiA na 2007 r. może być sfinansowany jeden etat merytoryczny i obsługa księgową. Oznacza to ciągłe problemy organizacji pozarządowych mniejszości realizujących projekty całoroczne. Brak równego dostępu do środków publicznych oznacza, że działania na rzecz kultury mniejszości są realizowane w oparciu o organizacje pozarządowe mniejszości narodowych. Kulturowi większości mogą rozwijać instytucje kultury wspierane zarówno z budżetu państwa, jak i budżetu samorządów. W przypadku instytucji działających na rzecz większości istnieje możliwość zabezpieczenia środków na zatrudnienie pracowników, funkcjonowanie placówek kultury. Natomiast większość działań na rzecz kultury mniejszości odbywa się w oparciu o wolontariuszy, co znacząco wpływa na ograniczenie skali i możliwości rozwoju tych kultur.
- c) Organizacjom pozarządowym mniejszości narodowych stawiane są coraz większe wymagania formalne przy ubieganiu się o środki publiczne (przygotowanie wniosków grantowych, ich realizacja i rozliczenie) przy zmniejszających się możliwościach ich pozyskania. Ma to ogromne znaczenie zwłaszcza dla działającego w skali kraju Związku Ukraińców w Polsce – organizacji działającej w odległych regionach kraju (10 regionalnych oddziałów, kilkadziesiąt przedsięwzięć w skali roku), nie mającej zbyt wielu możliwości uzyskania środków z innych źródeł, np. sponsorów prywatnych. W ZUwP zatrudnione są 4 osoby w warszawskiej centrali oraz 3 – w oddziałach. Nie zaspokajają to potrzeb społeczności. Pracowników etatowych, którzy na działalność społeczną i kulturalną mogliby przeznaczyć cały swój czas, nie mają tak ważne regiony, jak Dolny Śląsk i Podkarpacie. Z podobnymi problemami borykają się również inne organizacje ukraińskie (m. in. Zjednoczenie Łemków, Towarzystwo Ukraińskie w Lublinie). Strona rządowa udziela zbyt małego wsparcia NGO mniejszości narodowych w przygotowaniu do sprostania wymogom formalnym. Niejednokrotnie wymogi formalne i biurokratyczne są ponad miarę rozbudowane. Bariera są również ograniczone środki finansowe, które nie pozwalają na zatrudnienie przez NGO mniejszości specjalistów.
- d) Opracowany przez społeczność ukraińską projekt powołania instytucji kultury mniejszości narodowej – Centrum Kultury Ukraińskiej – został przez rząd odrzucony. Nie ma woli prowadzenia dialogu z mniejszością ukraińską o poprawieniu sytuacji kultury ukraińskiej w Polsce poprzez utworzenie instytucji kultury mniejszości. Środki przekazywane na projekty służące zachowaniu tożsamości realizowane przez NGO mniejszości w ostatnim okresie utrzymują się na stałym poziomie (w 2008 r. wzrosną jedynie o 5%) w sytuacji, gdy np. środki przekazywane na działania mające na celu zachowanie tożsamości przez Polaków za granicą w latach 2006–2007 wzrosły o ponad 40%. W przypadku organizacji mniejszości narodowych znacząco wzrosły w ostatnich latach wymogi i ograniczenia formalne, przed którymi one stają.
- e) W zakresie edukacji problemem jest brak metodyków nauczania języka ukraińskiego (np. na terenie Podkarpacia), brak koncepcji reformy systemu szkolnictwa dla mniejszości ukraińskiej. Brak jest stałego wsparcia finansowego dla jedyne go czasopisma pedagogicznego „Ridna Mowa”, adresowanego do społeczności ukraińskiej (w języku ukraińskim i polskim).

- f) Zdarzają się sytuacje, gdy próby uruchomienia nauczania języka ukraińskiego jako ojczystego spotykają się z nieprzychylnością lub jest to utrudniane przez osoby wrogo nastawione do mniejszości. Często tego typu działania nie spotykały się z należną krytyką przedstawicieli strony rządowej (np. w województwie podlaskim).
- g) W części regionów brak jest wydzielonych środków finansowych na potrzeby mniejszości na poziomie samorządów województw czy powiatów.

Rekomendacje

- a) Władze państwowe powinny znaleźć możliwości prawne powstania instytucji kultury mniejszości ukraińskiej finansowanych ze środków publicznych, co pozwoli na wzmocnienie działań środowisk mniejszości służących nie tylko zachowaniu, ale i rozwojowi kultury i języka.
- b) Koniecznym jest znalezienie optymalnego mechanizmu finansowania działalności statutowej organizacji pozarządowych, służących zachowaniu tożsamości narodowej i kulturowej mniejszości w formie dotacji podmiotowych w sposób pozwalający na ich normalne całoroczne funkcjonowanie.
- c) Organy administracji powinny inicjować proces dialogu z samorządami celem wprowadzenia standardów pozytywnej polityki wobec mniejszości, ich tradycji i kultury na poziomie lokalnym oraz zapewnienia finansowania inicjatyw kulturalnych mniejszości ze środków samorządów.

Artykuł 6

1. Strony będą umacniać ducha tolerancji oraz dialog międzykulturowy i podejmą skuteczne środki w celu wspierania wzajemnego poszanowania, zrozumienia i współpracy pomiędzy wszystkimi osobami żyjącymi na ich terytoriach niezależnie od ich tożsamości etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej, zwłaszcza w zakresie edukacji, kultury i środków przekazu.

2. Strony zobowiązują się podjąć odpowiednie środki chroniące osoby, które mogą być obiektem zastraszania bądź też aktów dyskryminacji, wrogości lub przemocy będących skutkiem ich etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej tożsamości.

Implementacja

Ustęp 1

Rząd wspiera projekty wielokulturowe realizowane przez instytucje rządowe, NGO, placówki oświatowe, samorządy. Nadal jednak odczuwalna jest dysproporcja w stopniu zaangażowania się w działania służące rozwojowi dialogu na poziomie poszczególnych regionów. Ma to miejsce zwłaszcza w odniesieniu do sytuacji na pograniczu wschodnim.

- a) Na terenach tradycyjnie zamieszkiwanych przez Ukraińców wydziela się zbyt mało środków publicznych na potrzeby kulturalne mniejszości.
- b) Przejawem działań niezgodnych z duchem konwencji jest wydawanie zgody przez organy rządu (przy wątpliwej bazie faktograficznej) na upamiętnienia wywołujące niechęć i negatywne postawy wobec mniejszości ukraińskiej⁶.
- c) Od 2006 r. postępuje proces marginalizacji audycji edukacyjnych poświęconych tematyce mniejszości narodowych i etnicznych w mediach publicznych, odgrywających znaczącą rolę w informowaniu społeczeństwa polskiego o mniejszościach. Od grudnia 2006 r. audycje telewizyjne o tej tematyce są emitowane w publicznej telewizji TVP 3

⁶ Chodzi o upamiętnienia zrealizowane za zgodą rady ochrony pamięci w 2003 r. jednoznacznie odwołujące się do antyukraińskich nastrojów w regionie.

o niekorzystnych porach (godz. 7 rano, sobota). Podobna sytuacja powstała w części rozgłośni radiowych.

- d) Działania na rzecz wielokulturowości nierzadko realizowane są z pominięciem mniejszości ukraińskiej, bez uwzględnienia jej dorobku i potrzeb. W ten sposób nabierają one charakteru formalistycznego (występuje zjawisko tzw. wirtualnej tolerancji), nie są zaś odpowiedzią na realne potrzeby obywateli. Dla przykładu na terenach zamieszkiwanych historycznie i obecnie przez mniejszość ukraińską niejednokrotnie środki przekazuje się na projekty związane z kulturą i tradycją mniejszości, które już na danym terenie nie występują (np. powiat Lesko, gdzie odnawia się pamięć i zabytki związane z przeszłością innych narodowości zamieszkujących do II wojny światowej w ww. mieście, a neguje obecność zabytków kultury i tradycję związaną z mniejszością ukraińską).
- e) Władze państwowe i samorządowe nie zawsze podejmują wystarczające działania służące rzeczywistemu zachowaniu wielokulturowej spuścizny regionów. W szczególności dotyczy to obszarów, gdzie w przeszłości kultura ukraińska była żywotną, obecnie natomiast społeczność ukraińska jest nieliczną i zbyt słabą, aby samodzielnie zachować ukraiński komponent wielokulturowego dziedzictwa.
- f) W niektórych regionach historycznie zamieszkiwanych przez Ukraińców, w szczególności w województwie lubelskim i podlaskim, podczas projektów czy programów (realizowanych m. in. przez instytucje publiczne), służących zachowaniu wielokulturowości nierzadko unika się słowa „ukraiński”, „Ukraińcy” dla określenia tej społeczności i jej kultury.

Ustęp 2

Władze państwowe nie podejmują dostatecznych działań wobec szerzenia się negatywnych postaw w stosunku do obywateli Polski narodowości ukraińskiej.

- a) Władze lokalne niejednokrotnie nie wspierają mniejszości w sytuacjach konfliktowych oraz nie przeciwdziałają w należyтым stopniu publicznym atakom na mniejszość, nawoływaniom do jej faktycznego dyskryminowania.
- b) Pochwalane są (także pod patronatem instytucji publicznych) sprzeczne z prawami człowieka działania, prowadzone w przeszłości wobec Ukraińców oraz minimalizowane są ich negatywne skutki (np. w przypadku deportacji Ukraińców – akcji „Wisła” w 1947).
- c) Obawy budzi stosowanie podwójnych standardów w kwestii upamiętnień polskich i ukraińskich ofiar powojennych konfliktów przez organ rządowy – Radę Ochrony Pamięci Walki i Męczeństwa. Chodzi o stosowanie różnych kryteriów dla ustalania treści napisów na pomnikach polskich i ukraińskich ofiar konfliktu polsko-ukraińskiego, np. we wsi Pawłokoma (woj. podkarpackie).
- d) Negatywnie odbierany jest również fakt wydawania pozwoleń na ustanowienie na terenach historycznie zamieszkiwanych przez mniejszość ukraińską pomników z treściami i wymową godzącymi w odczucia tej mniejszości, tzw. pomników nienawiści. Epatujący okrucieństwem pomnik, zlokalizowany m. in. w Przemyślu, przedstawia – według jego pomysłodawców – epizod konfliktu polsko-ukraińskiego, który – jak się okazało – nie miał w rzeczywistości miejsca. Władze rządowe nie podejmują na ten temat dialogu z mniejszością.
- e) Mniejszość ukraińska często nie jest traktowana jako partner przez organy państwowe w procesie upamiętniania miejsc i postaci ważnych dla tej społeczności, w tym także dotyczących obywateli Polski narodowości ukraińskiej. Organ rządowy podległy Ministrowi Kultury RP – Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa – od lat prowadzi ustalenia w tym zakresie wyłącznie z ukraińską stroną rządową, odmawiając włączenia w proces uzgodnień społeczności ukraińskiej w Polsce. W ten sposób upamiętnienia dotyczące przodków członków mniejszości jest ustalany z przedstawicielami innego

państwa przy ignorowaniu stanowiska własnych obywateli – członków mniejszości narodowej.

- f) Władze samorządowe i administracja rządowa w żaden sposób nie reagują na postulat weryfikacji napisów na pomnikach z czasów komunizmu na terenach tradycyjnie zamieszkiwanych przez mniejszość. Część napisów i pomników godzi wprost w odczucia Ukraińców (miasto Zagórz, woj. podkarpackie, na pomniku jest sprofanowane ukraińskie godło narodowe Tryzub).
- g) Mają miejsce sytuacje, gdy działania podejmowane przez mniejszość na rzecz zachowania własnej tożsamości i tradycji kulturowej traktowane są jako godzące w interesy społeczeństwa polskiego. Takie reakcje są odczuwalne zwłaszcza na terenach historycznie zamieszkiwanych przez Ukraińców.
- h) Zdarza się szerzenie negatywnych postaw w stosunku do Ukraińców, bez należynej reakcji odpowiednich organów państwa. Obywatelom Polski narodowości ukraińskiej zarzuca się „działanie na szkodę państwa polskiego”, „antypolską postawę”, obwinia Ukraińców o rzeczywiste i wyimaginowane zbrodnie, przy przemilczaniu zbrodni, gdzie ofiarami byli Ukraińcy. Dyskredytuje się mniejszości narodowe oraz ich liderów. Praktykuje to część mediów prywatnych⁷. Często agresywne wystąpienia mają miejsce na forach internetowych różnych mediów, są to zazwyczaj reakcje na artykuły o problemach Ukraińców w Polsce i historii⁸. W wielu przypadkach ww. naganne praktyki nie powodują reakcji władz odpowiedzialnych za pozytywną politykę mniejszości.

Rekomendacje

- a) Instytucje i organy państwa – MSWiA, Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu RP, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Kulturowego powinny promować działania i instytucje rzeczywiście zaangażowane we wspieranie dialogu i zrozumienia pomiędzy większością i mniejszością.
- b) Instytucje publiczne powinny prowadzić działania mające na celu zachowanie wielokulturowego dziedzictwa regionów z uwzględnieniem roli mniejszości narodowych.
- c) Organy władzy państwowej powinny kompleksowo i zdecydowanie reagować na pojawianie się przejawów nienawiści w środkach masowego przekazu oraz monitorować tego typu przypadki. Podobne działania powinna podjąć Komisja Środków Przekazu Sejmu RP.
- d) Organy państwa powinny dążyć do dialogu w sprawie upamiętnień, w tym odstąpienie od stosowania podwójnych standardów przy upamiętnianiu polskich i ukraińskich ofiar powojennych konfliktów.
- e) Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa powinna odstąpić od praktyki prowadzenia uzgodnień w kwestii ukraińskich miejsc pamięci narodowej wyłącznie z ukraińską stroną rządową na rzecz dialogu także z obywatelami Polski należącymi do mniejszości ukraińskiej.

⁷ Celuje w tych atakach prasa skrajnie prawicowa, dostępna w szerokiej dystrybucji m. in. gazety „Myśl Polska” (<http://www.myslpolska.org/?article=listall&c=3>), „Nasz Dziennik”. Zdarzają się one również w katolickiej telewizji „Trwam”, Radiu Maryja, a także na łamach części lewicowych mediów m. in. tygodnika „Przegląd” (<http://www.przeglad-tygodnik.pl/index.php?site=historia&name=100>).

⁸ <http://forum.gazeta.pl/forum/72,2.html?f=69&w=58478383&v=2&s=0>.

Artykuł 9

1. Strony zobowiązują się uznać, że prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do wolności wyrażania opinii obejmuje wolność posiadania własnych opinii oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei w języku mniejszości bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Strony zapewnią, w ramach ich systemów prawnych, że osoby należące do mniejszości narodowej nie będą dyskryminowane w dostępie do środków przekazu.

4. W ramach swoich systemów prawnych Strony przyjmą stosowne środki w celu ułatwienia osobom należącym do mniejszości narodowych dostępu do środków przekazu oraz w celu wspierania tolerancji i ułatwienia pluralizmu kulturowego.

Implementacja

Ustęp 1

Od 1989 r. mniejszość ukraińska jest obecna w publicznych mediach elektronicznych. Audycje ukraińskie emitowane są na terenie województw, w których mniejszość ukraińska stanowi istotny odsetek mieszkańców regionu.

- a) W 2006 r. miało miejsce ograniczanie czasu emisji audycji radiowych i audycji telewizyjnej w języku ukraińskim realizowanych w mediach publicznych oraz niekorzystne zmiany pory ich emisji. Tego typu praktyki wystąpiły m. in. w Radio Wrocław (redakcja istniejąca od kwietnia 2005, 30-minutowa, emitowana raz w tygodniu audycja w języku ukraińskim „Sami Swoi”, od 10 września 2006 z godz. 20.00 została przesunięta na godz. 23.30). W grudniu 2006 r. miała miejsce próba likwidacji przez kierownictwo Telewizji Polskiej magazynu telewizyjnego w języku ukraińskim „Telenowyny”, który ukazywał się dwa razy w miesiącu po 13 min. w *prime time*). W obronie audycji wystąpiły środowiska mniejszości ukraińskiej oraz intelektualiści polscy. W ich wyniku magazyn został zachowany i od 1 stycznia 2007 r. do sierpnia był emitowany w wymiarze 25 min. raz w miesiącu, w sobotę o godz. 7.00 rano, co znacznie ograniczało możliwości dotarcia do widzów. Odrębnym zagadnieniem jest ograniczony zasięg terytorialny audycji, częste zmiany pory emisji (bez podania informacji do wiadomości widzów) oraz plany co do emisji audycji na przyszłość.
- b) W jednym z regionów tradycyjnie zamieszkanym przez Ukraińców – w województwie lubelskim brak jest audycji radiowej dla mniejszości ukraińskiej.
- c) Problemem ogólnym jest marginalizowanie społeczności ukraińskiej w części regionów poprzez unikanie konsultacji i dialogu odnośnie funkcjonowania audycji w języku ukraińskim oraz brak przedstawicieli w Radach Programowych mediów publicznych (w tym w zamieszkanym przez największą liczbę Ukraińców woj. warmińsko-mazurskim oraz w woj. podlaskim czy lubelskim).
- d) Od 2006 r. w zarządach spółek mediów publicznych brak jest osób odpowiedzialnych za tematykę etniczną, co ogranicza możliwości dialogu, wypracowania optymalnej formuły obecności w publicznej telewizji audycji etnicznych oraz w językach mniejszości narodowych i etnicznych.
- e) W przypadku części audycji radiowych i telewizyjnych problemem jest sposób ich finansowania (zbyt mały budżet uniemożliwia prezentowanie całego bogactwa życia społeczności mniejszości) ograniczający możliwości rozwoju (angażowania i przyciągania profesjonalnych kadr dziennikarskich) i znaczenie ww. audycji dla procesu promowania dialogu międzykulturowego.

Ustęp 4

W mediach publicznych istnieją audycje o tematyce etnicznej – w tym poruszające problematykę tradycji i kultury mniejszości ukraińskiej.

- a) Stałym problemem jest jednak brak jednoznacznych kryteriów finansowania audycji etnicznych (zwłaszcza w telewizji publicznej), zmiany pory emisji, brak stałego miejsca w siatce programowej.
- b) Dialog podjęty w końcu lat 90-tych między nadawcami publicznymi a środowiskami mniejszości narodowych, od 2005 r. został prawie całkowicie zaniechany (zarówno na szczeblu regionów, jak i na szczeblu instytucji odpowiedzialnych za politykę państwa wobec mniejszości).
- c) Brak jest przejrzystych mechanizmów wpływania przez mniejszości na skierowane do nich audycje nadawców publicznych. Organizacje mniejszości nierzadko występują w roli petentów, a nie partnerów w kreowaniu audycji.

Rekomendacje

- a) Organy państwa odpowiedzialne za politykę wobec mniejszości, funkcjonowanie mediów publicznych powinny powrócić do rzeczywistego dialogu ze środowiskami mniejszości ukraińskiej oraz usprawnienia mechanizmów kontroli procesu dostępu mniejszości do mediów publicznych.
- b) Wobec przypadków zgłaszanych przez mniejszości władze powinny podejmować zdecydowaną interwencję oraz prowadzić dialog z publicznymi nadawcami dotyczący ich zobowiązań wobec mniejszości.
- c) Powinien zostać opracowany jasny podział kompetencyjny oraz system reagowania na zjawiska ograniczania dostępu do mediów mniejszości włączający współdziałanie z ww. środowiskami.
- d) Organy rządowe powinny inicjować koordynację prac na szczeblu międzyresortowym tak, by problemy dostępu, finansowania audycji etnicznych, czasu i miejsca na antenie publicznych mediów były definiowane i w krótkim czasie rozwiązywane. Obecnie żaden z organów państwa nie spełnia takiej funkcji.
- e) Organy publiczne powinny podjąć działania służące zapewnieniu członkom mniejszości narodowych, w tym ukraińskiej, pełnej możliwości dostępu do audycji radiowych i telewizyjnych w języku ojczystym, nadawanych przez media publiczne.

Artykuł 11

1. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do używania jego/jej nazwiska (patronimiku) i imion w języku mniejszości oraz ich oficjalnego uznania zgodnie z trybem przyjętym w ich ustawodawstwie.

2. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do umieszczenia w jego lub jej języku znaków, napisów i innych informacji o charakterze prywatnym w sposób widoczny dla osób postronnych.

3. W rejonach tradycyjnie zamieszkałych przez znaczącą ilość osób należących do mniejszości narodowej Strony będą starać się – zgodnie z obowiązującym prawem, w tym także, tam gdzie to stosowne, umowami z innymi państwami oraz przy uwzględnieniu ich specyficznych warunków – umieszczać również w języku mniejszości tradycyjne nazwy lokalne, nazwy ulic i inne oznakowania topograficzne o charakterze publicznym, o ile istnieje tam wystarczające zapotrzebowanie na takie oznakowania.

Implementacja

Ustęp 3

Na terenach tradycyjnie zamieszkiwanych przez Ukraińców nadal istnieje problem z nazwami ulic, miejscowości, które świadczą o historycznej obecności społeczności ukraińskiej w dzie-

jach tych regionów. W okresie komunizmu ślady obecności Ukraińców były masowo zaciera-
ne (zmieniano nazwy miejscowości, ulic, niszczone zabytki kultury materialnej). Nadal na
części obszarów brak jest chęci dialogu na ten temat – zarówno na poziomie samorządu, jak
lokalnych i centralnych władz administracyjnych.

- a) Zachowaniu tradycji wielokulturowości i normalnemu funkcjonowaniu mniejszości
nie sprzyja pozostawianie sztucznych nazw miejscowości, wprowadzonych w ww.
okresie komunizmu w celu zatarcia śladów ukraińskiej obecności kulturowej. Podej-
mowane inicjatywy przywrócenia nazw historycznych miejscowości nie zawsze przy-
noszą pozytywny skutek⁹.
- b) Na poziomie samorządów miast i powiatów brak jest dobrej woli, by zrealizować po-
stulaty mniejszości zmierzających ku przywróceniu historycznych nazw ulic związa-
nych z obecnością na danym terenie Ukraińców (zmienionych w okresie powojennym,
na przykład w Przemyślu)¹⁰.
- c) Podobnie kontrowersje i brak zrozumienia wywołują nierzadko propozycje wprowa-
dzenia nowych nazw ulic ku czci wybitnych przedstawicieli kultury ukraińskiej lub
miejscowych działaczy ukraińskich, które byłyby świadectwem obecności w dziejach
tych regionów mniejszości ukraińskiej.
- d) W związku z rozproszeniem ludności ukraińskiej dokonany przez władze komuni-
styczne w 1947 r. oraz wymogiem akceptacji przez organ samorządu brak jest również
możliwości ustanowienia dwujęzycznych napisów w miejscowościach zamieszkiwa-
nych przez Ukraińców. Ustawa o Mniejszościach Narodowych i Etnicznych oraz Ję-
zyku Regionalnym z 6 stycznia 2005 r. nie gwarantuje możliwości realizacji postula-
tów Ukraińców w tym zakresie.

Rekomendacje

- a) Władze państwowe powinny podjąć kroki w kierunku przywrócenia historycznych
nazw miejscowości, zmienionych w celu zatarcia śladów ukraińskiej obecności kultu-
rowej.
- b) Władze lokalne powinny podjąć dialog z samorządami w celu zwrócenia uwagi na po-
trzebę brania pod uwagę postulatów mniejszości narodowych, w tym ukraińskiej, w
zakresie nazewnictwa nazw ulic. Właściwym byłoby stworzenie możliwości prawnych
dla umożliwienia faktycznego skorzystania z prawa do ustanowienia dwujęzycznych
napisów w miejscowościach zamieszkiwanych przez Ukraińców. Chodzi głównie o
zniesienie barier (wymaganej liczby mieszkańców gminy należących do mniejszości
nie mniejszej niż 20% ogólnej liczby mieszkańców tej gminy, potrzeby akceptacji śro-
dowisk lokalnych dla przywrócenia historycznych nazw), by tego typu ułatwienia dla
mniejszości mogły być zastosowane w praktyce (obecnie jest to martwy zapis).

Artykuł 15

Strony stworzą warunki niezbędne dla rzeczywistego uczestniczenia przez osoby należące do mniejszości
narodowych w życiu kulturalnym, społecznym i gospodarczym, jak również w sprawach publicznych, złasz-
cza tych, które ich dotyczą.

⁹ Chodzi np. o przywrócenia historycznych nazw miejscowości zmienionych w okresie PRL, np. Poździacz, Du-
sowce, Ruska Wieś w pow. przemyskim, Dąbrówka Ruska w pow. sanockim i innych.

¹⁰ Chodzi o nadanie kilku ulicom w Przemyślu nazw związanych z ukraińską obecnością. Chodzi również o przy-
wrócenie nazw funkcjonujących do lat 80-tych m. in. ulicy Tarasa Szewczenki, Ulany Krawczenko, Markiana
Szaskewycza. Społeczność ukraińska wnosi również o nadanie jednej z ulic miasta imienia Mychajła Werbyc-
kiego, twórcy melodii hymnu Ukrainy.

Implementacja

Pełny udział Ukraińców w życiu społecznym i politycznym kraju warunkuje rozproszenie będące następstwem deportacji 1947 r. Ustawodawstwo wyborcze nie uwzględnia tego faktu.

- a) Ustawowy brak w wyborach parlamentarnych progu wyborczego dla komitetów wyborczych mniejszości narodowych w realnej sytuacji mniejszości ukraińskiej jest zapisem wyłącznie formalnym, nie mogącym mieć znaczenia praktycznego.
- b) Brak reprezentacji mniejszości ukraińskiej w parlamencie oraz możliwości prezentowania racji na forum parlamentu przez przedstawicieli mniejszości wynika w sposób pośredni z akcji „Wisła” i rozproszenia. Odrzucenie koncepcji utworzenia kurii wyborczych dla mniejszości powoduje, że mniejszość jest zdana „na łaskę” partii politycznych. Przy pokutującym silnym negatywnym stereotypie Ukraińca, małej liczbie potencjalnych wyborców spośród mniejszości w poszczególnych okręgach, jest bardzo małe zainteresowanie ze strony głównych partii politycznych umieszczeniem przedstawicieli mniejszości na listach wyborczych do Sejmu i Senatu czy też rozwiązywaniem części postulatów zgłaszanych przez mniejszość ukraińską. Dla społeczności ukraińskiej oznacza to w praktyce ograniczanie praw obywatelskich.
- c) Podobny problem występuje w większości regionów z reprezentacją Ukraińców na poziomie organów przedstawicielskich samorządu województwa.

Rekomendacje

Strona rządowa powinna przystąpić do dialogu ze środowiskami mniejszości oraz parlamentem w celu wypracowania rozwiązań uwzględniających sytuację mniejszości rozproszonych. Dotyczy to zwłaszcza mniejszości ukraińskiej, rozproszonej na mocy decyzji władz państwowych w sposób celowy w 1947 r. oraz celowo od 1956 r. zatrzymywanej za pomocą metod administracyjnych w nowym miejscu osiedlenia. Optymalnym rozwiązaniem, byłaby zmiana ordynacji wyborczej gwarantująca utworzenie kurii wyborczych dla mniejszości narodowych (utworzenie specjalnych okręgów wyborczych umożliwiających wybór przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych do parlamentu).

Artykuł 18

1. Strony będą starać się zawierać, tam gdzie to konieczne, dwustronne i wielostronne porozumienia z innymi państwami, w szczególności z państwami sąsiedzkimi, w celu zapewnienia ochrony osobom należącym do mniejszości narodowych.

2. Tam, gdzie to stosowne, Strony podejmą środki zachęcające do współpracy transgranicznej.

Implementacja

Ustęp 1

Rząd Polski zawarł szereg umów dwustronnych z Ukrainą, które regulują również w sposób pozytywny kwestię mniejszości ukraińskiej w Polsce oraz polskiej na Ukrainie. Zauważalna jest jednak tendencja, w przypadku praktycznej realizacji zapisów, do ich interpretowania w sposób niekorzystny dla mniejszości.

- a) Rząd zmierza niekiedy do stosowania „zasady wzajemności” – tj. uzależniania realizacji postulatów obywateli Polski narodowości ukraińskiej od sytuacji mniejszości polskiej na Ukrainie, bądź realizacji kwestii będących przedmiotem zainteresowania strony rządowej.

- b) Paradoksalnie stosunki z państwem, które jest macierzystym dla mniejszości, mogą służyć marginalizacji tej mniejszości, przykładem tego może być kwestia upamiętnień ukraińskich na terytorium Polski oraz realizacji postulatu zwrotu społeczności ukraińskiej Przemysła budynku tzw. „Domu Ludowego” zabranego przez państwo w 1947 r.¹¹
- c) Brak dialogu, woli współpracy z mniejszością ukraińską ze strony organów państwa nieoficjalnie bywa uzasadniany brakiem spełniania postulatów mniejszości polskiej na Ukrainie, bądź kwestiami odnoszącymi się do historycznych relacji polsko-ukraińskich na terenie Wołynia i Galicji Wschodniej w okresie II wojny światowej.
- d) Z żądaniami stosowania zasady wzajemności występuje także część parlamentarzystów oraz członków władz samorządów terytorialnych.
- e) W przypadku realizacji projektów transgranicznych, zwłaszcza na terenach historycznie zamieszkiwanych przez Ukraińców rzadko podejmuje się dialog z mniejszością, uwzględnia w nich potrzeby mniejszości narodowych, włącza przedstawicieli tej grupy obywateli do programów współpracy¹².

Rekomendacje

- a) Strona rządowa powinna powrócić do rzeczywistego dialogu z mniejszością ukraińską w sprawach jej dotyczących.
- b) Przypadki stosowania bądź nawoływania do wprowadzenia w stosunku obywateli Polski narodowości ukraińskiej „zasady wzajemności” powinny zostać napiętnowane przez rząd. Powinno to dotyczyć zarówno spraw o znaczeniu centralnym, jak i lokalnym.
- c) Rząd powinien starać się wpływać na samorządy regionów historycznie zamieszkiwanych przez Ukraińców dla zminimalizowania oddziaływania na ich sposób funkcjonowania osób propagujących wprowadzanie „zasady wzajemności”.

Warszawa, 15 października 2007 r.

Piotr Tyma – Prezes Związku Ukraińców w Polsce, przedstawiciel społeczności ukraińskiej w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych

Stefan Hładyk – Prezes Zjednoczenia Łemków, przedstawiciel społeczności łemkowskiej w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych

Andrzej Artemiuk – Przewodniczący Związku Ukraińców Podlasia

Grzegorz Kuprianowicz – Prezes Towarzystwa Ukraińskiego w Lublinie, przedstawiciel społeczności ukraińskiej w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych

¹¹ Zwrot budynku uzależnia się od przekazania przez stronę ukraińską działki na potrzeby społeczności polskiej we Lwowie.

¹² Przykładem jest realizacja projektów turystycznych (w tym ze środków unijnych) na terenach pogranicza. Często w opisach zabytków kultury materialnej związanych z ukraińską obecnością nagminnie unika się używania języka ukraińskiego, co jest formą zacierania faktu obecności na ww. terenach mniejszości.

Informacja o organizacjach uczestniczących w przygotowaniu raportu:

- 1) Związek Ukraińców w Polsce działa od lutego 1990 r., realizuje projekty adresowane do różnych grup społeczeństwa, m. in. dzieci, uczniów szkół podstawowych, gimnazjum, szkół średnich, studentów, osób w średnim i podeszłym wieku. Wśród realizowanych przedsięwzięć były projekty międzynarodowe, obozy międzynarodowe, koncerty muzyki cerkiewnej, ogólnopolskie i regionalne festiwale kultury ukraińskiej, festiwale dziecięce, seminaria historyczne oraz przybliżające kulturę pogranicza polsko-ukraińskiego, seminaria propagujące współpracę polskich i ukraińskich organizacji pozarządowych, współpracę mediów organizowanej w ramach „Roku Polski na Ukrainie”. ZUwP brał udział w realizacji projektu „Rok Ukrainy w Polsce” oraz we współpracy z Miastem Stołecznym Warszawa projektu „Dni Kijowa w Warszawie”. Oprócz działań w sferze kultury Związek był zaangażowany w projekty konsultowania zagadnień prawnych związanych z sytuacją mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. Bierze także udział w pracach Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych, Komisji Mniejszości Narodowych (Sejm RP). W 1990 r. Związek Ukraińców w Polsce przyjął obowiązki wydawcy tygodnika „Nasze Słowo”. Związek jest długoletnim wydawcą książek i czasopism w języku ukraińskim i polskim oraz rocznika „Almanach Ukraiński”. Związek jest współwydawcą magazynu telewizyjnego „Telenowyny”, emitowanego w Telewizji Regionalnej TVP 3. ZUwP stara się współpracować z rozgłościami Polskiego Radio realizującymi audycje w języku ukraińskim (m. in. w Koszalinie, Olsztynie, Krakowie, Wrocławiu). Związek posiada 10 oddziałów regionalnych, w strukturze związku działają organizacje wspierające, m.in. organizacja kobiet ukraińskich – Związek Ukrainek, Ukraińskie Towarzystwo Nauczycieli, Stowarzyszenie Ukraińców Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego oraz Ukraińskie Stowarzyszenie Lekarzy. ZUwP należy do struktur międzynarodowych – Światowego Kongresu Ukraińców, Europejskiego Kongresu Ukraińców, Ukraińskiej Ogólnoswiatowej Koordynacyjnej Rady. W Polsce współpracuje z organizacjami pozarządowymi innych mniejszości oraz polskimi NGO działającymi na rzecz praw człowieka, rozwoju dobrosąsiedzkich kontaktów z Ukrainą.
- 2) Zjednoczenie Łemków jest organizacją o zasięgu ogólnopolskim powstałą w 1991 r. w Gorlicach. Jest członkiem Europejskiej Federacji Mniejszości Narodowych (FUEN) i Światowej Federacji Łemków. Celem działania jest pobudzanie, pielęgnowanie i rozszerzanie działalności kulturalno-oświatowej na Łemkowszczyźnie i w innych skupiskach społeczności łemkowskiej w Polsce; podtrzymywanie i rozwój dziedzictwa kulturowego etnicznej grupy Łemków poprzez otaczanie troską zabytków kultury łemkowskiej; wpływanie na rozwój nauki i oświaty w społeczności łemkowskiej; popularyzowanie amatorskiego ruchu artystycznego; inspirowanie badań naukowych w zakresie łemkoznawstwa; reprezentowanie i ochrona interesów ukraińskiej etnograficznej grupy Łemków; rozwijanie współpracy między narodami obszaru pogranicza południowo-wschodniego Polski, Słowacji i Ukrainy. Swą misję Zjednoczenie realizuje m. in. poprzez: organizowanie „Łemkowskiej Watry” – Święta Kultury Łemkowskiej w Zduni; realizację cykli kulturalnych: m.in. „Spotkania z Łemkowszczyzną”; wydawnictwo „Watra”; koordynację nauczania języka ukraińskiego z dialektem łemkowskim wśród dzieci łemkowskich. Stowarzyszenie odniosło kilka sukcesów, m. in. po wieloletnich staraniach ZŁ uchylono decyzje administracyjne o przejęciu mienia połemkowskiego na rzecz Skarbu Państwa po tragicznej dla społeczności ukraińskiej (w tym łemkowskiej) akcji „Wisła” z 1947 r.; na drodze sądowej przywrócono prawdziwe imię i nazwisko malarza łemkowskiego Nikifora – Epifaniasza Drowniaka. Ważną dla społeczności łemkowskiej pozostaje kwestia potępienia akcji „Wisła” przez Sejm Rze-

czypospolitej Polskiej. Zjednoczenie Łemków pozostaje na stanowisku, iż tylko potępienie deportacji z 1947 r. przez Parlament RP ostatecznie oczyści dobre imię Ukraińców w Polsce z piętna wroga i pozwoli nam czuć się pełnoprawnymi obywatelami tego kraju.

3) Związek Ukraińców Podlasia jest organizacją zrzeszającą mniejszość ukraińską zamieszkującą region Podlasia, rozumiany jako kraina historyczno-geograficzna rozciągająca się na południu od okolic Włodawy po rzekę Narew na północy. Siedzibą władz Związku jest Bielsk Podlaski. Mniejszość ukraińska na Podlasiu Północnym (pomiędzy Bugiem a Narwią) zamieszkuje te tereny w sposób zwarty. Inaczej jest na Południowym Podlasiu, gdzie, wskutek akcji „Wisła” większość Ukraińców zastała wysiedlona, a ci co pozostali bądź wrócili na ziemię ojczyste żyją w rozproszeniu. Społeczność ukraińska na Podlasiu to w zdecydowanej większości wierni Kościoła Prawosławnego. Ukraiński ruch narodowy na Północnym Podlasiu odrodził się w latach 80-tych XX w., organizacyjnym zwieńczeniem tego procesu stało się powstanie w 1992 r. Związku Ukraińców Podlasia. Główne kierunki działalności organizacji koncentrują się na działaniach zmierzających do upowszechniania i popularyzacji kultury ukraińskiej oraz zachowania i rozwoju spuścizny kulturowej Ukraińców Podlasia. Podstawowe cele ZUP realizuje poprzez działalność wydawniczą, organizację koncertów oraz imprez plenerowych, działalność amatorskich zespołów artystycznych, warsztaty artystyczne dla dzieci i młodzieży.

4) Towarzystwo Ukraińskie w Lublinie. Towarzystwo jest organizacją lokalną skupiającą część społeczności ukraińskiej Lublina i okolic. Powstało w 1999 r. jako Towarzystwo Opieki nad Grobami Żołnierzy Ukraińskich w Lublinie. W ostatnich latach poszerzyło sfery swej działalności, przekształcając się w organizację społeczno-kulturalną. Towarzystwo podejmuje przede wszystkim działania na rzecz zachowania tożsamości narodowej i kulturowej społeczności ukraińskiej Lublina i regionu. Jest także organizatorem różnych przedsięwzięć służących zachowaniu ukraińskiej pamięci historycznej nie tylko w Lublinie, ale także w innych miastach regionu. Organizuje również wydarzenia kulturalne, np. w 2006 r. było organizatorem Festiwalu Kultury Ukraińskiej „Podlaska Mozaika” w Lublinie.